

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2006:24

*Lapsen elatusavun suuruuden
arvioiminen*

Lausuntotiivistelmä

*Lapsen elatusavun suuruuden
arvioiminen*

Lausuntotiivistelmä

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
31.10.2006

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Lausuntotiivistelmä	
Mette Manninen		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä 29.7.2005	
Julkaisun nimi Lapsen elatusavun suuruuden arvioiminen. Lausuntotiivistelmä			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä Elatusapujen ohjeistamistyöryhmän mietinnöstä saatiin lausunnot yhteensä 31 viranomaiselta ja yhteisöltä. Valtaosa lausunnonantajista pitää mietinnössä ehdotettua ohjeistusta lapsen elatusavun suuruuden arvioimisesta tarpeellisenä ja perusteltuna.			
Avainsanat: (asiasanat) Elatusapu, elatusvelvollisuus			
Muut tiedot tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 12/41/2005			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2006:24		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-411-9
Kokonaissivumäärä 35	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIE MINISTERIET

Utgivningsdatum
31.10.2006

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Mette Manninen	Typ av publikation Remissammandrag		
	Uppdragsgivare Justitieministeriet		
	Datum då organet tillsattes 29.7.2005		
Publikation (även den finska titeln) Bedömning av storleken för underhållsbidrag för barn. Remissammandrag. (Lapsen elatusavun suuruuden arvioiminen. Lausuntotiivistelmä.)			
Publikationens delar			
Referat Sammanlagt 31 myndigheter och sammanslutningar har yttrat sig om det betänkande som underhållsbidragsanvisningsarbetsgruppen har lagt fram. Största delen av remissinstanserna anser att de bestämmelser om bedömning av storleken för underhållsbidrag för barn som föreslås i betänkandet är behövliga och befogade.			
Nyckelord Underhållsbidrag, underhållsskyldighet			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren) JM 12/41/2005			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2006:24		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-411-9
Sidoantal 35	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	2
2 YHTEENVETO LAUSUNNOISTA.....	2
3 KANNANOTOT ASIAKOHDITTAIN.....	3
3.1 Ohjeen tavoitteet, lähtökohdat ja sitovuus.....	3
3.2 Yleistä (1 luku).....	5
Ohjeen käyttöala (1.1).....	5
Ohjeesta poikkeavan elatussopimuksen vahvistaminen (1.2).....	5
Arvioinnin ajankohta ja tiedossa olevat muutokset (1.4).....	6
Sopimuksen perusteena olevien seikkojen merkitseminen (1.5).....	7
3.3 Lapsen elatuksen tarpeen arvioiminen (2 luku).....	8
Lähtökohdat (2.1).....	8
Yleiset kustannukset (2.2).....	9
Erityiset kustannukset (2.3).....	10
Lapsen osuus asumiskustannuksista (2.3.1).....	11
Päivähoitokulut (2.3.2).....	12
Koulutuskustannukset (2.3.4).....	12
Erityisestä harrastuksesta aiheutuvat kustannukset (2.3.5).....	13
Vakuutusmaksut (2.3.6).....	13
Erityiset terveydenhoitokustannukset (2.3.7).....	13
Vähennykset (2.4).....	14
3.4 Vanhempien elatuskyvyn arvioiminen (3 luku).....	16
Tulot (3.2.1).....	16
Mahdollisuudet hankkia tuloja (3.2.3).....	17
Vanhemman varallisuus (3.2.4).....	18
Yleiset elinkustannukset (3.3.1).....	18
Asumiskustannukset (3.3.2).....	19
Oman auton käytöstä aiheutuvat kustannukset (3.3.4).....	21
Velanhoitomenot (3.3.5).....	21
Vanhemman muu elatusvastuu (3.3.6).....	22
Lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset (3.3.7).....	23
Lapsikorotus (3.4).....	24
3.5 Luonapitovähennys (4 luku).....	25
3.6 Elatusavun suuruuden laskeminen (5 luku).....	27
Elatusavun laskeminen useammalle lapselle (5.2).....	27
Viimekätinen kohtuullisuusarviointi (5.3).....	28
Elatustuki (5.4).....	29
3.7 Elatusavun muuttaminen (6 luku).....	30
3.8 Muita huomioita.....	32

1 JOHDANTO

Lapsen elatusapujen ohjeistamistyöryhmän mietintö (oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2006:10) valmistui 31 päivänä toukokuuta 2006.

Mietinnössä ehdotetaan ohjetta lapsen elatusavun suuruuden arvioimisesta. Elatusavun suuruutta arvioitaessa lähtökohtina ovat lapsen elatuksen tarve ja kummin vanhemman elatuskyky. Lapsen elatuksen tarvetta arvioitaessa lapsen yleisinä kustannuksina pidettäisiin ohjeessa osoitettua rahamäärää, jonka suuruus riippuu siitä, mihin ikäryhmään lapsi kuuluu. Tämän lisäksi lapsen asumiskustannuksina otettaisiin huomioon ohjeessa osoitettu osuus lapsen kanssa asuvan vanhemman asumismenoista. Lapsen päivähoitomaksut, koulutuskulut, erityisen harrastuksen kulut ja eräät näihin verrattavat kulut otettaisiin huomioon joko tosiasiallisten kustannusten tai kohtuullisina pidettävien kustannusten suuruusina. Lapsilisä ja lapsen muut kuin satunnaiset tai vähäiset tulot vähennettäisiin edellä mainittujen kustannusten määrästä.

Vanhempien elatuskyky määräytyisi mietinnön mukaan heidän tulojensa pohjalta. Eräissä tapauksessa otettaisiin lisäksi huomioon vanhemman mahdollisuudet hankkia tuloja ja vanhemman varallisuus. Elatuskyvystään vanhempi saisi yleisiin elinkustannuksiinsa vähentää ohjeessa osoitetun rahamäärän. Lisäksi vanhempi saisi vähentää joko tosiasiallisten tai kohtuullisina pidettävien kustannusten suuruusina muun muassa asumiskustannuksensa ja työmatkakustannukset sekä eräin rajoituksen lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset. Jos vanhemmalla olisi muita elatusvastuita, hän saisi lisäksi vähentää ohjeessa osoitetun määrän näiden täyttämiseksi. Lisäksi, jos lapsesta erossa asuva vanhempi tapaamisoikeuden nojalla pitää lasta runsaasti luonaan, hän saisi tehdä elatusavusta luonapitovähennyksen. Elatusavun laskemista koskevan ohjeen lisäksi ehdotus sisältää ohjeen myös siitä, milloin vahvistettua elatusapua on perusteltua muuttaa olosuhteiden muutoksen perusteella.

Koska ohjeen antaminen ei perustu laissa olevaan valtuutukseen, sillä ei ole sitovaa vaikutusta, vaan se olisi oikeudelliselta luonteeltaan suositus.

Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausuntoa 39 viranomaiselta ja yhteisöltä. Lausuntoja saatiin 31. Tiivistelmän liitteessä on lueteltu ne viranomaiset ja yhteisöt, joilta lausuntoa pyydettiin ja jotka sen antoivat. Lisäksi muutamat tahot antoivat mietinnöstä lausunnon oma-aloitteisesti.

2 YHTEENVETO LAUSUNNOISTA

Valtaosa lausunnonantajista pitää ehdotettua ohjeistusta lapsen elatusavun suuruuden arvioimisesta tarpeellisenä ja perusteltuna. Lausunnonantajien mukaan lapsen elatusavun suuruuden arvioimista koskeva ohje on odotettu ja erittäin tervetullut uudistus kuntien sosiaaliviranomaisille. Eräät lausunnonantajat tuovat esille myös sen, että vaikka ohje on oikeudelliselta luonteeltaan suositus, siitä tulee olemaan hyötyä myös tuomioistuimille ja lapsen vanhempia avustaville lakimiehille. Käy-

tännön kokemuksen perusteella useat lausunnonantajat pitävät mietinnössä esitettyjä linjauksia pääosin hyvänä pohjana ohjeistukselle.

Eräät lausunnonantajat suhtautuvat ohjeistukseen periaatteessa myönteisesti ja pitävät sitä hyvin tärkeänä, mutta pelkäävät, että yksityiskohtaisesta ohjeesta saattaa muodostua yleinen normi, jota sosiaaliviranomaiset noudattavat hyvinkin orjallisesti. Lisäksi kolme lausunnonantajaa pitää ongelmallisena muun muassa ohjeen sitovuutta ja siitä mahdollisesti aiheutuvaan ratkaisukäytännön eriävyyttä sosiaaliviranomaisten ja tuomioistuinten välillä. Nämä lausunnonantajat katsovat, että ensisijaisesti ongelmat tulisi ratkaista muuttamalla lapsen elatuksesta annettua lakia. Kolme lausunnonantajaa pitää ohjeistuksen tavoitteita erittäin tärkeinä ja kannatettavina, mutta toteaa, ettei ohjeistusta tulisi toteuttaa mietinnössä esitettyssä muodossa ainakaan lapsen elatusarpeen arvioimista ja elatusavun muuttamista koskevilta osilta.

Ohjeistuksen sisällön suhteen esitetään huomautuksia muun muassa luonapitovähennyksestä, asumiskulujen huomioon ottamisesta ja elatusavun muuttamisesta. Lisäksi useat lausunnonantajat kiinnittävät huomiota asianmukaisen koulutuksen järjestämisen tarpeellisuuteen ja elatusavun laskemisen helpottamiseksi kehitettävän laskentaohjelman laatimisen tärkeyteen.

3 KANNANOTOT ASIAKOHDITTAIN

3.1 Ohjeen tavoitteet, lähtökohdat ja sitovuus

Valtaosa lausunnonantajista pitää ohjeistuksen tavoitteita ja lähtökohdia tarpeellisina ja perusteltuina sekä ohjeistuksen linjauksia pääsääntöisesti kannatettavina. Useat lausunnonantajat korostavat erityisesti sitä, että ohjeistus tulee lisäämään vapaaehtoisten sopimusten syntyä ja osaltaan vähentämään elatusapuriiitoja. Monen lausunnonantajan näkemyksen mukaan ohjeistus lisäisi myös päätöksenteon avoimuutta ja parantaisi vanhempien oikeusturvaa. (*Lapin, Vaasan, Turun, Raaseporin ja Kuopion käräjäoikeudet, Suomen Kuntaliitto, Väestöliitto ry, Lapsiasiavaltuutettu, Tilastokeskus, Yksin- ja yhteishuoltajienliitto ry, Lappeenrannan, Tampereen ja Espoon kaupungit, Hämeenkyrön, Halikon ja Sodankylän kunnat, Asianajotoimisto Kurki-Suonio Ky, Lastensuojelun Keskusliitto, Miessakit ry, Asianajotoimisto Anita Rinkineva, Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Pelastakaa Lapset ry ja Hyvä Erovanhemmuus ry*)

Useat muut lausunnonantajat suhtautuvat myös ohjeistukseen periaatteessa myönteisesti ja pitävät sitä tarpeellisena, mutta pelkäävät, että yksityiskohtaisesta ohjeesta saattaa muodostua yleinen normi, jota sosiaaliviranomaiset noudattavat orjallisesti. Heidän mukaansa hyvätuloinen vanhempi voi liian helposti vedota kaavamaisesti laskettuun lapsen elatuksen tarpeeseen ja tyytyä maksamaan tuloihinsa nähden liian pientä elatusapua. (*Suomen Asianajajaliitto, Asianajotoimisto Sandström & Koulu Oy, Imatran käräjäoikeus, Asianajaja Kirsi Tarvainen/ Asianajotoimisto Asianaiset Ky, Suomen Lakimiesliitto ry, Käräjäoikeustuomarit ry ja Vantaan käräjäoikeus*)

Suomen Lakimiesliitto ry, Käräjäoikeustuomarit ry ja Vantaan käräjäoikeus esittävät, että ensisijaisesti tulisi muuttaa lapsen elatuksesta annettua lakia. Lausunnonantajien mukaan suurimpana ongelmana on ohjeen sitovuus ja vaarana on, että joko sosiaaliviranomaisten ja tuomioistuinten ratkaisukäytäntö eriytyy, mikä voi johtaa kokeilutarkoituksessa tehtyjen elatusapujen hallitsemattomaan lisääntymiseen tuomioistuimissa, tai siihen, että tuomioistuimet tosiasiallisesti pakotetaan noudattamaan ohjetta, jota ei ole säädetty sitovan normin pohjalta. Lausunnonantajien näkemyksen mukaan ehdotus sisältää laajoja henkilöryhmiä koskevia oikeusvaikutuksia, joiden arvoperusteiset ristiriidat tulisi saattaa poliittisen lainsäädäntöprosessin harkittavaksi.

Raaseporin käräjäoikeuden näkemyksen mukaan yksityiskohtaisten laskentakriteerien soveltaminen oikeudenkäynnissä saattaa tehdä tuomiosta turhan laajan ja raskaan. Käräjäoikeus toteaa, että ohjeessa olisi korostettava sitä, ettei tuomioistuin ole ratkaisussaan siihen sidottu.

Stakes pitää kannatettavana ohjeen tavoitetta käytäntöjen yhdenmukaistamisesta, mutta toteaa, että kaiken kaikkiaan ohje astuu mietityttävällä tavalla periaatteellisesti uudelle alueelle. Stakesin näkemyksen mukaan on ylipäättään kyseenalaista, kuinka kattavasti tai perustellusti lapsen elintason ja vanhempien elatuskykyyn vaikuttavia tekijöitä voidaan viranomaisen toimesta määrittää. Sen mukaan ohje ilmentää varsin kattavasti erilaisista perhe- ja erotilanteista aiheutuvaa monimutkaisuutta sekä tästä seuraavia ongelmia, kun asetelmia yritetään yhdenmukaistaa. Ongelmallisena Stakes näkee muun muassa sen, että ohjeesta voi muodostua yleinen normi, johon sosiaaliviranomaiset voivat vedota silloinkin, kun elatusapu maksavan vanhemman tulotaso tai avustushalukkuus sallisi korkeamman elatusavun. Stakesin näkemyksen mukaan yksi vaihtoehto elatusavun arvioinnin periaatteelliseksi lähtökohdaksi olisi pyrkimys säilyttää lapsen elintaso mahdollisimman samanlaisena kuin se oli ennen vanhempien eroa.

Jyväskylän kaupunki, Elatusvelvollisten Liitto ry ja Lakiasiantoinisto Orasmus Ky kannattavat yleisesti ohjeen tavoitteita. Heidän näkemyksensä mukaan ohjeistus esitetyssä muodossaan ei kuitenkaan vähennä vanhempien välisten riitojen riskiä elatusapuasioissa, vaan ohjeistus pikemminkin määrittelee lisää niitä asioita, joista vanhempien on mahdollista olla erimielisiä. Lausunnonantajien mielestä mietinnön ohjeistus on turhan monimutkainen ja ohjeessa ehdotettu muutuskynnys antaa aiheen elatusavun jatkuviin laskennallisiin tarkistuksiin, kun elatusapu sidotaan muuttuviin kustannuksiin.

3.2 Yleistä (1 luku)

Ohjeen käyttöala (1.1)

Työryhmän ehdotus

1. *Tämä ohje koskee lapsen elatusavun suuruuden laskemista lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) mukaan.*
2. *Ohje on tarkoitettu käytettäväksi tilanteissa, joissa lapsella on kaksi Suomessa asuvaa elatusvelvollista vanhempaa ja hän asuu toisen luona. Ohjetta voidaan kuitenkin soveltuvin osin käyttää arvioitaessa lapsen elatuksen tarvetta ja vanhempien elatuskykyä muissakin tilanteissa.*
3. *Ohje ei koske lapsen elatuksesta annetun lain 3 §:n 2 momentissa tarkoitettua koulutusavustuksen suuruuden laskemista.*

Muutamit lausunnonantajat esittävät, että ohjeistuksen tulisi koskea myös koulutusavustuksen suuruuden arvioimista. (*Lappeenrannan kaupunki, Hämeenkyrön kunta, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry ja Yksin- ja yhteishuoltajienliitto ry*)

Ohjeesta poikkeavan elatussopimuksen vahvistaminen (1.2)

Työryhmän ehdotus

1. *Vaikka vanhemmat ovat sopineet tämän ohjeen mukaan laskettua elatusapua pienemmästä elatusavusta, sopimus voidaan silti vahvistaa, jos sitä voidaan pitää lapsen elatuksesta annetun lain 8 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin tavoin kohtuullisena. Tätä harkittaessa otetaan huomioon lapsen oikeus riittävään elatukseen, vanhempien maksukyky sekä muut asiaan vaikuttavat seikat.*
2. *Jos vanhemmat ovat sopineet tämän ohjeen mukaan laskettua elatusapua suuremmasta elatusavusta, sopimus voidaan vahvistaa, jollei sovittu elatusapu ole niin suuri, että sopimuksella selvästi on kokonaan tai osaksi muu tarkoitus kuin elatusvelvollisuuden täyttämisen.*

Kaksi lausunnonantajaa pitää tärkeänä, että ohjeesta huolimatta korostetaan yksilökohtaista harkinnan mahdollisuutta elatusavun suuruuden määrittelyssä sekä ylösettä alaspäin ohjeen mukaisesti lasketun elatusavun määrästä. (*Hämeenkyrön kunta ja Suomen Kuntaliitto*)

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että jos vanhemmat ovat yksimielisiä elatusavun määrästä, tulisi sosiaalitoimen pääsääntöisesti vahvistaa sopimus varmistuen kuitenkin siitä, että kumpikin vanhemmista ymmärtää elatusavun määräytymisen perusteet. Liiton mukaan sopimuksen vahvistamatta jättämisen tulisi olla mahdollista vain poikkeuksellisesti.

Suomen Uusperheellisten Liitto ry:n mukaan herää kysymys siitä, lisätäänkö sosiaalivaltuutettujen valtaa sopimuksen vahvistamisessa, jolloin vanhempien keskinäinen sopiminen jää puolestaan mahdottomaksi. Samaan ongelmakenttään kiinnittää huomioita myös *Hyvä erovanhemmuus ry*.

Lastensuojelun Keskusliiton näkemyksen mukaan vaarana on, että tyypillisiä tapauksia varten laadittu ohje estää vanhempia toimimasta lastensa ja omien edellytystensä kannalta mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla. Liiton mukaan saattaa unohtua, että ohjeistus on oikeudelliselta luonteeltaan suositus. Myös *Stakes* toteaa, että perheiden elämäntilanteet vaihtelevat huomattavan paljon, ja tässä suhteessa oman tilanteensa parhaita asiantuntijoita ovat lapset ja vanhemmat itse, mitä tulisikin korostaa selvemmin ja voimakkaammin kuin mitä mietinnössä on tehty.

Tampereen kaupunki toivoo yleisesti ohjeistusta elatussopimusten vahvistamisesta. Kaupungin mukaan tähän kysymykseen ei löydy vastausta laista eikä oikeuskirjallisuudesta.

Arvioinnin ajankohta ja tiedossa olevat muutokset (1.4)

Työryhmän ehdotus

1. *Elatusavun suuruutta laskettaessa lähtökohtana ovat sopimuksen tekohetkellä vallitsevat olosuhteet. Lisäksi otetaan huomioon lähitulevaisuudessa selvästi nähtävillä olevat vähäistä suuremmat olosuhteiden muutokset. Tällöin elatusavun suuruus lasketaan erikseen muutosta edeltävältä ja sen jälkeiseltä ajalta ja elatusavun suuruus muuttuu ennakoituna muutosajankohtana.*
2. *Jos lapsen tai vanhemman kuukausitulojen määrä vaihtelee, kuukausituloina pidetään yhtä kahdestoistaosaa niistä tuloista, joita hänen arvioidaan saavan vuoden aikana. Sama koskee tilannetta, jossa kuukausittaisten menojen määrä vaihtelee.*

Suomen Asianajajaliitto pitää hyvänä, että ohjeistuksen myötä sopimuksissa tai tuomioissa voidaan huomioida ennakoitavissa olevat olosuhdemuutokset. Liiton mukaan tämä on selkeä parannus nykytilanteeseen.

Kaksi lausunnonantajaa esittää, että ohjeistuksessa tulisi ohjeistaa elatusavun vahvistaminen porrastettuna ja sen automaattinen nouseminen lapsen siirtyessä ohjeessa määritellystä ikäryhmästä seuraavaan. (*Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry ja Yksin- ja yhteishuoltajienliitto ry*)

Espoon kaupungin mukaan, jos porrastettujen elatusapujen käyttäminen on tarkoitettu ohjeen pääsäännöksi, olisi tämän ilmentävä selkeämmin ohjeesta. Kaupunki toteaa, että porrastus voisi olla erittäin käyttökelpoinen ja joustava ratkaisu, jos ennakoitavissa on riittävä määrä muuttujia. Lisäksi kaupunki toteaa, että ohjeistuksen perusteella määräytyvän elatusavun suuruus on monen osatekijän summa ja peruslaskelmaa tehtäessä pitäisi olla tiedossa melko monta osatekijää. Kaupunki huomauttaakin, että akuuttiin perheen hajoamistilanteeseen ohje soveltuu huonosti. Perheen hajotessa vanhempien elämänolosuhteet saattavat olla tilapäisesti paljonkin aiemmasta poikkeavat ja tulevaisuus monilta osin epävarma ja avoin. Tällaisessa tilanteessa pitkäaikaiseksi tarkoitettun tai lasten iän mukaan porrastetun sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen antamiseen ei ole olemassa riittäviä edellytyksiä. Kaupunki ehdottaakin, että harkittaisiin tuomioistuimille mahdollisuutta antaa elatusavusta väliaikaismääräys samassa yhteydessä lapsen asumisesta ja taapamisoikeudesta annettavan väliaikaismääräyksen kanssa.

Jyväskylän kaupunki toteaa myös, että ohjeistuksen mukaisten laskemien tekeminen pian vanhempien erilleen muuton jälkeen on usein mahdotonta, koska tulevaisuus on monelta osin avoin. Lisäksi monet asiat ovat kaupungin mukaan sidoksissa toisiinsa elatusapua laskettaessa.

Sodankylän kunta toteaa, että määräaikaiset sopimukset ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana lisääntyneet useissa kunnissa, kun yhä enemmän otetaan huomioon elatusvelvollisen tosiasiallista maksukykyä. Kunta toivoo, että pitkien useampipor- taisten ja peräkkäisten määräaikaisten sopimusten käyttöä ohjeistettaisiin, jolloin vältettäisiin erilaisten käytäntöjen syntyminen eri kunnissa. Samansuuntaista ohjeistusta toivoo myös *Hämeenkyrön kunta*.

Muutamit lausunnonantajat toteavat, että ohjeessa jää avoimeksi kysymys siitä, miten elatusavun on tarkoitus muuttua lapsen siirtyessä ikäportaalta toiselle. (*Asianajotoimisto Kurki-Suonio Ky, Lastensuojelun Keskusliitto, Suomen Lakimiesliitto ry ja Käräjäoikeustuomarit ry*)

Sopimuksen perusteena olevien seikkojen merkitseminen (1.5)

Työryhmän ehdotus

Elatusapusopimukseen tai sen liitteeseen merkitään sopimuksen perusteena olevat seikat siinä määrin kuin ne ovat tulleet asiassa esille.

Joukko lausunnonantajia pitää tärkeänä sopimuksen pohjana olevien perusteiden kirjaamista niin, että ne ovat myöhemmin luotettavasti tarkistettavissa. (*Asianajotoimisto Sandström & Koulu Oy, Suomen Asianajajaliitto ja Lastensuojelun Keskusliitto*)

Suomen Asianajajaliiton mukaan esitettyjen kirjallisten selvitysten tulisi olla asianosaisjulkisia.

Yksin- ja yhteishuoltajien liitto ry esittää, että sosiaalitoimi ja tuomioistuin tarkastaisivat molempien vanhempien verotustiedot automaattisesti.

Hämeenkyrön kunta ja Tampereen kaupunki esittävät kysymyksen, onko sosiaaliviranomaisilla oikeus vaatia vanhemmilta kaikki tositteet ja laskelmat ennen sopimuksen vahvistamista kaikissa tilanteissa. Lausunnonantajien mukaan eronneet vanhemmat eivät aina halua esimerkiksi entisen kumppanin tietävän kaikkia taloudelliseen tilanteeseensa kuuluvia asioita. Hämeenkyrön kunnan mukaan ohjeessa tulisikin erikseen korostaa, että sopimuksen osapuolilla on oikeus saada tietoonsa kaikki toisen osapuolen taloudellista asemaan koskevat tiedot, sillä sosiaaliviranomaisen on laskemia tehtäessä voitava toimia avoimesti. Lisäksi kunta toteaa, että mikäli lomakkeet tulevat sopimuksen liitteeksi, on tarpeen korostaa, ettei toisen osapuolen elatuskykyä koskevia tietoja saa luovuttaa ulkopuolisille.

Jyväskylän kaupunki pitää myös ongelmallisena sitä, että laskelmien tekeminen edellyttäisi erillään asuvilta vanhemmilta henkilökohtaisten menojen ja tulojen esittämistä toiselle vanhemmalle. Kaupungin mukaan esimerkiksi tiedot toimeentulotuen saamisesta koetaan yleensä hyvin henkilökohtaisina asioina, eikä tällaisten asioiden haluta tulevan toisen vanhemman tietoon.

Tampereen kaupunki toteaa, että lomakkeiden käyttö lisää lastenvalvojien työtä ja arkistoitavan materiaalin määrää. Jos lomakkeet saataisiin konekielisiksi ja niihin sisältyisi laskuohjelma, niiden käyttö helpottuisi. Lisäksi kaupunki esittää, voitaisiinko asianajajat velvoittaa käyttämään virallista sopimus pohjaa. Kaupungin mukaan asianajajien laatimat sopimukset eivät aina ole yksiselitteisesti tulkittavissa.

Asianajotoimisto Kurki-Suonio Ky toteaa, että ohjeistuksen liitteenä olevia lomakkeita 2 A ja 2 B tulisi muutamien sarakkeiden osalta selkeyttää.

3.3 Lapsen elatuksen tarpeen arvioiminen (2 luku)

Lähtökohdat (2.1)

Työryhmän ehdotus

1. *Lapsen elatuksen tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon elatuksesta aiheutuvat yleiset ja erityiset kustannukset siten kuin jäljempänä (2.2 ja 2.3) osoitetaan.*
2. *Edellä mainittujen kustannusten yhteismäärästä tehdään 2.4 jaksossa tarkoitetut vähennykset.*

Useat lausunnonantajat kannattavat lapsen elatuksesta aiheutuvien kustannusten jakamista kahteen luokkaan. (*Lapsiasiavaltuutettu, Tilastokeskus, Väestöliitto ry, Lapin ja Kuopion käräjäoikeudet, Suomen Asianajajaliitto, Tampereen ja Espoon kaupungit, Lastensuojelun Keskusliitto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Yksin- ja yhteishuoltajienliitto ry, Pelastakaa Lapset ry ja Sodankylän kunta*)

Tilastokeskuksen mukaan lasten kulutusta koskeviin tieto- ja selvityspyyntöihin joudutaan vastaamaan poikkeuksellisen usein. Sen mukaan kustannusten jakaminen on luonteva ratkaisu, kun tiedetään perheiden usein hyvinkin monimutkainen koostumus ja erilaiset tarverakenteet, jotka on voitava ottaa huomioon elatuskyvyn ja – tarpeen arvioinnissa. Tilastokeskus toteaa, että se on erityisesti tutkinut laskentaohjeen yleisiin kustannuksiin liittyvät laskelmat, eikä sillä ole huomautettavaa tapaan, jolla kulutustutkimuksen tuloksia on käytetty.

Kaksi lausunnonantajaa toteaa, että lapsen elintaso ei saisi romahtaa pelkästään sen vuoksi, että lapsen vanhemmat eroavat. Vaarana on, että suurituloisten elatusvelvollisten osalta ohjeistus johtaa liian pieniin elatusapuihin elatusvelvollisen elatuskykyyn nähden. Nämä lausunnonantajat pitäisivät perustellumpana mallia, jossa kulutustutkimuksia hyväksikäyttäen laskettaisiin tuloluokittain lapsen kulutuksen prosentuaalinen osuus vanhempien tuloista. Vaihtoehdoksi lausunnonantajat esittävät Ruotsin mukaista mallia, jossa vuosittain määriteltäisiin lapsen kohtuulliseksi katsottava peruselatustarve. (*Suomen Lakimiesliitto ry ja Käräjäoikeustuomarit ry*) Samaan ongelmakenttään kiinnittävät huomiota myös *Suomen Asianajajaliitto, Imatran käräjäoikeus ja Asianajaja Kirsi Tarvainen/Asianajotoimisto Asianaiset Ky*. Heidän mukaansa ongelmana ovat lähinnä liian alhaiset, kuin liian korkeat elatusavut.

Yleiset kustannukset (2.2)

Työryhmän ehdotus

1. *Lapsen elatuksesta aiheutuvina yleisinä kustannuksina pidetään kustannuksia, jotka johtuvat:*
 - a) *ravinnosta;*
 - b) *vaatteista ja jalkineista;*
 - c) *henkilökohtaisesta hygieniasta;*
 - d) *puhelimesta ja tietokoneesta sekä puhelimen käytöstä ja muista tietoliikennekuluista;*
 - e) *taskurahasta;*
 - f) *tavanomaisesta virkistys- ja harrastustoiminnasta sekä sitä varten tarvittavista välineistä;*
 - g) *satunnaisista tai vähäisistä terveydenhoito- ja lääkekuluista;*
 - h) *satunnaisista tai vähäisistä koulutusmenoista;*
 - i) *lapsen osuudesta kodin kalusteista, koneista ja tarvikkeista;*
 - j) *matkoista; sekä*
 - k) *muista näihin verrattavista seikoista.*

2. *Yleisten kustannusten määränä pidetään:*
 - a) *lapsen ollessa 0 – 6 -vuotias 250 euroa kuukaudessa;*
 - b) *lapsen ollessa 7 – 12 -vuotias 290 euroa kuukaudessa; ja*
 - c) *lapsen ollessa 13 – 17 -vuotias 390 euroa kuukaudessa.*

3. *Jos lapsen elatuksesta tosiasiallisesti aiheutuvien yleisten kustannusten määrä erityisestä syystä on olennaisesti edellä mainittuja määriä alhaisempi, yleisten kustannusten määränä pidetään kuitenkin tosiasiallisten kustannusten määrää.*

Joukko lausunnonantajia esittää yleisiin kustannuksiin neljättä ikäryhmää. (*Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Yksin- ja yhteishuoltajien liitto ry ja Hyvä erovanhemmuus ry*)

Tampereen kaupunki toivoo lapsen ikäryhmäjaottelun mukaisen peruskulutuksen rinnalle myös ikäryhmästä riippumattoman luokituksen. Kaupunki toteaa, että pitkien sopimusten pohjana olevassa laskelmassa käytetään usein keskimääräistä perusosaa.

Kahden lausunnonantajan mukaan lasten yleiskustannuksissa on liian suuria eroja, eikä lapsen elatustarvetta ole perusteltua porrastaa ikäryhmittäin. Lausunnonantajat esittävät, että lapsen elatuksen tarve tulisi kaikenikäisten lasten osalta perustaa lapsen keskimääräisesti laskettuun elatuksen tarpeeseen. (*Elatusvelvollisten Liitto ry ja Lakiasiantoihmisto Orasmus Ky*)

Erityiset kustannukset (2.3)

Pelastakaa Lapset ry pitää kannatettavana erityisten kustannusten tapauskohtaista arviointia, sillä nämä kustannukset voivat vaihdella suurestikin.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta suosittaa ohjeen muuttamista erityisten kustannusten osalta siten, että kulujen ja kustannusten huomioon ottamisessa on keskeistä, että ne ovat perusteltuja ja kohtuullisia. Lapsesta erossa olevan vanhemman osallistuminen kuluja ja kustannuksia aiheuttavista seikoista päättämiseen mainittaisiin vain mahdollisena kohtuusharkinnassa huomioon otettavana lisäkriteerinä.

Kaksi lausunnonantajaa toteaa, että erityisten kustannusten osalta ratkaisijalla tulisi olla korostettu harkintavalta, jossa voitaisiin ottaa huomioon ennen eroa noudatettu elämäntapa ja elatusvelvollisen elatuskyvyn mukainen mahdollisuus tarjota lapselle sosiaalisesti hyväksyttävä kulutustaso, jos tällainen taso on aiemminkin kuulunut elatusvelvollisen itsensä muodostaman perheen elämäntapaan. Lausunnonantajat kuitenkin huomauttavat, että samalla tulee pitää huolta muun muassa siitä, ettei velkojien oikeuksia loukata. (*Suomen Lakimiesliitto ry ja Käräjäoikeustuomarit ry*)

Stakes toteaa, että ohjeen mukaan tehtyyn laskelmaan useassa kohdassa sisältyvät perustelut ”kohtuullisuus” tai ”perusteltujen kustannusten” huomioon ottaminen tuovat laskelmaan huomattavassa määrin harkinnanvaraisuutta. Kohtuus ja perusteltavuus riippuvat arvioijasta ja päätöksentekoon vetoaminen voi puolestaan rajoittaa käytännössä lapsen harrastusmahdollisuuksia, mikäli harrastamisesta muodostuu vanhempien välinen kiistakapula.

Tampereen kaupungin mukaan erityistarpeiden hyvin yksityiskohtainen määrittely johtaa luultavasti sopimusten jatkuvaan tarkasteluun. Kaupunki toivoo erityistarpeiden kohtuullisuuden arviointiin enemmän ohjeistusta.

Jyväskylän kaupunki, Elatusvelvollisten Liitto ry ja Lakiasiantoinisto Orasmus Ky toteavat, että perustamalla elatusapu muuttuviin kustannuksiin luotaisiin järjestelmä, jossa vanhemmat voisivat vuodesta toiseen hakea muutosta elatusapuun.

Lapsen osuus asumiskustannuksista (2.3.1)

Työryhmän ehdotus

*Lapsen asumiskustannuksina otetaan huomioon alla olevan taulukon osoittama prosenttiosuus 3.3.2 kohdan 1 – 5 kappaleen mukaan laske-
tuista lapsen kanssa asuvan vanhemman asumiskustannuksista.*

<i>Perheessä asuvien lasten lukumäärä (huomioon otetaan vain lapsen kanssa asuvan vanhemman omat lapset)</i>	<i>Yhden lapsen osuus asumiskustannuksista</i>
<i>1 lapsi</i>	<i>23 %</i>
<i>2 lasta</i>	<i>19 %</i>
<i>3 lasta</i>	<i>16 %</i>
<i>4 lasta</i>	<i>14 %</i>
<i>5 lasta</i>	<i>12 %</i>
<i>6 lasta</i>	<i>11 %</i>
<i>7 lasta</i>	<i>10 %</i>

Muutamit lausunnonantajat kiinnittävät huomiota siihen, miten viimesijainen toimeentulotuki on otettu huomioon toisaalta lapsen elatuksen tarvetta arvioitaessa ja toisaalta vanhempien elatuskykyä arvioitaessa. Lausunnoissa korostetaan, että toimeentulotuki on viimesijainen suhteessa elatusapuun ja tämä tulee ottaa ohjeessa kattavasti huomioon. (*Suomen Kuntaliitto, Tampereen kaupunki ja Lapsiasiainvaltuutettu*)

Imatran käräjäoikeuden mukaan oikeuskäytännössä viime aikoina tehdyt kohtalaisen tarkat laskelmat ovat johtaneet helposti liian pieneen elatusapuun. Käräjäoikeus toteaa, että lapsen asumiskustannusten huomioon ottaminen ohjeessa esitetyllä tavalla oikaisee hyvin kustannuslaskelmaa.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry huomauttaa, että joissain tilanteissa asumiskulujen laskeminen kaavamaisesti saattaa johtaa siihen, että lapsen todellinen asumiskuluosuus on merkittävästi laskennallista osuutta suurempi.

Turun käräjäoikeus toteaa, että ehdotettu ratkaisu on ongelmallinen siinä suhteessa, että asumiskustannukset riippuvat pitkälti lasta luonaan pitävän vanhemman valinnoista. Lisäksi kustannusten ja lapsesta johtuvien asumistarpeiden välillä ei läheskään aina ole suoraviivaista yhteyttä.

Raaseporin käräjäoikeus pitää mietinnössä esitettyä asumiskustannusten laskentatapaa monimutkaisena ja turhan yksityiskohtaisena.

Vantaan käräjäoikeuden mukaan asumiskulut tulevat riittävästi ja oikeudenmukaisesti huomioiduiksi, kun ne otetaan huomioon vain vanhempien elatuskyvyn arvioinnissa. Lisäksi käräjäoikeus toteaa, että lapsen asumiskulujen huomioon ottaminen ohjeessa esitetyllä tavalla monimutkaistaa menettelyä.

Päivähoitokulut (2.3.2)

Työryhmän ehdotus

1. *Päivähoitokulut otetaan huomioon tosiasiallisten kustannusten määräisinä.*
2. *Jos päivähoitokulut ylittävät kunnallisesta päivähoidosta perittävän maksun, päivähoitokuluina otetaan kuitenkin huomioon vain viimeksi mainittu määrä. Päivähoitokulut otetaan kuitenkin huomioon tosiasiallisten kustannusten määräisinä, jos lapsesta erossa asuva vanhempi on ollut päättämässä kalliimman päivähoitomuodon valinnasta tai jos kustannukset ovat perusteltuja ja kohtuullisia.*

Tampereen kaupungin mukaan oikeudenmukaiseen lopputulokseen pääseminen edellyttäisi kohtuullisuusharkinnan mahdollisuutta myös kunnallisia päivähoitomaksuja arvioitaessa. Kaupunki toteaa, että uusperheessä päivähoitomaksu voi olla ylimmässä maksuluokassa, vaikka lapsen biologiset vanhemmat olisivatkin pienituloisia. Samaan ongelmakenttään kiinnittää huomioita myös *Elatusvelvollisten Liitto ry*.

Koulutuskustannukset (2.3.4)

Työryhmän ehdotus

Lapsen koulutuksesta säännöllisesti aiheutuvat vähäistä suuremmat kustannukset otetaan huomioon, jos lapsesta erossa asuva vanhempi on ollut päättämässä koulumuodon valinnasta tai koulutukseen hakemustumisesta tai jos kustannukset ovat perusteltuja ja kohtuullisia ottaen erityisesti huomioon lapsen taipumukset ja toivomukset.

Turun käräjäoikeus ehdottaa harkittavaksi, voitaisiinko lapsen erityiset koulutuskustannukset ottaa huomioon lapsen yleisissä kustannuksissa, koska erityisiä koulutuskustannuksia aiheutuu valtaosalle ikäluokasta.

Erityisestä harrastuksesta aiheutuvat kustannukset (2.3.5)

Työryhmän ehdotus

Lapsen erityisestä harrastuksesta aiheutuvat vähäistä suuremmat kustannukset otetaan huomioon, jos lapsesta erossa asuva vanhempi on ollut päättämässä harrastuksen aloittamisesta tai jos kustannukset ovat perusteltuja ja kohtuullisia ottaen erityisesti huomioon lapsen taipumukset ja toivomukset.

Yksin- ja yhteishuoltajienliitto ry:n ja Hyvä erovanhemmuus ry:n mukaan lahjakkaan lapsen harrastuskulut pitää ottaa huomioon, vaikka jompikumpi vanhemmista vastustaisikin tätä tai hänen mielipidettään ei saataisi selvitettyä.

Vakuutusmaksut (2.3.6)

Työryhmän ehdotus

Lapsen vakuutusmaksut otetaan huomioon, jos lapsesta erossa asuva vanhempi on ollut päättämässä vakuutuksen ottamisesta tai jos maksut ovat perusteltuja ja kohtuullisia.

Hyvä erovanhemmuus ry ehdottaa, että lapsen vakuutusmaksut otettaisiin huomioon vain silloin, kun vanhemmat ovat yksimielisiä vakuutuksen ottamisesta tai vakuutuksen jatkamisen tarpeellisuudesta.

Erityiset terveydenhoitokustannukset (2.3.7)

Työryhmän ehdotus

- 1. Lapsen pitkäaikaiset ja vähäistä suuremmat terveydenhoito- ja lääkekulut, jotka ovat lapsen vamman tai sairauden vuoksi tarpeellisia, otetaan huomioon tosiasiallisten kustannusten määräisinä. Sama koskee lapsen vamman tai sairauden vuoksi tarpeellisesta erityisravinnosta aiheutuvia lisäkustannuksia ja muita näihin verrattavia kustannuksia.*

2. *Jos lapselle maksetaan lapsen hoitotuesta annetun lain (444/1969) mukaista hoitotukea tai vammaistukilain (124/1988) mukaista vammaistukea, 1 kappaleessa tarkoitetut kustannukset otetaan huomioon vain siltä osin kuin ne ylittävät hoito- tai vammaistuen määrän.*

Yksin- ja yhteishuoltajien liitto ry esittää, ettei sairaan lapsen hoitotukea otettaisi huomioon mietinnössä esitetyllä tavalla. Liiton mukaan hoitotuki määrätään useassa sairaudessa määrääjäksi, joten elatusapua arvioitaessa on vaikea tietää, saako lapsi hoitotukea ja kuinka kauan.

Vähennykset (2.4)

Työryhmän ehdotus

2.4.1 Lapsilisä

1. *Lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle maksettava lapsilisä vähennetään lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista. Lapsilisälain (796/1992) 7 §:n 3 momentin mukaista yksinhuoltajakorotusta ei kuitenkaan vähennetä.*
2. *Jos vanhemmalla on oikeus nostaa lapsilisää useammasta kuin yhdestä lapsesta, lasketaan kunkin osalta vähennettävä määrä laskemalla yhteen lapsilisien määrät yksinhuoltajakorotuksia lukuun ottamatta ja jakamalla summa lasten lukumäärällä.*

2.4.2 Lapsen ansiotulot

1. *Lapsen satunnaisia tai vähäisiä ansiotuloja ei vähennetä lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista.*
2. *Jos lapsella on säännöllisesti vähäistä suurempia ansiotuloja, hänen elatuksestaan aiheutuvista kustannuksista vähennetään ansiotulojen nettomäärästä sellainen osuus, jolla hänen kohtuuden mukaan voidaan edellyttää itse vastaavan elatuksestaan.*

2.4.3 Lapsen pääomatulot ja varallisuus

1. *Lapsen pääomatulojen nettomäärä vähennetään hänen elatuksestaan aiheutuvista kustannuksista.*

2. *Lapsen varallisuutta ei oteta huomioon hänen elatuksen tarvettaan arvioitaessa. Jos lapsella kuitenkin on niin huomattava määrä varallisuutta, että hänen kohtuuden mukaan voidaan edellyttää käyttävän osan siitä elatukseensa, vähennetään lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista kohtuulliseksi harkittava määrä.*

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotettuja vähennyksiä perusteltuina.

Elatusvelvollisten Liitto ry ja Lakiasiaintoimisto Orasmus Ky kannattavat lapsilisien tasaamista ohjeessa esitetyllä tavalla.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa siitä, että lapsilisien tasaaminen ohjeessa esitetyllä tavalla ei ole perusteltu. Lapsiasiavaltuutetun mukaan etuuden tasaaminen perhekohtaisten lukumäärien mukaiseksi tekee järjestelmästä epäselvän, koska viranomaiset eivät noudata samaa tulkintaa.

Jyväskylän kaupunki ei myöskään pidä lapsilisien tasaamista ohjeessa esitetyllä tavalla perusteltuna. Vanhimman lapsen täyttäessä 17 vuotta toisten lasten elatusavun määräytymisperusteisiin tulee muutos, joka puolestaan edellyttää uusien laskelmien tekemistä kaikkien lasten osalta.

Sodankylän kunta kiinnittää huomiota siihen, ettei ohjeessa ole otettu huomioon 17 vuotta täyttäneen lapsen opintorahan vaikutusta elatuksen tarpeeseen.

Vantaan käräjäoikeus huomauttaa, että vaikka periaatteessa lapsen varallisuutta voidaan käyttää lapsen elatukseen, maistraatti suhtautuu tähän varauksellisesti. Käräjäoikeus toteaa, että tältä osin saattaisi olla aihetta täsmentää holhouslain säännöksiä.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry korostaa, että lapsilisien ulottaminen 17-vuotiaisiin lapsiin olisi välttämätöntä.

3.4 Vanhempien elatuskyvyn arvioiminen (3 luku)

Tulot (3.2.1)

Työryhmän ehdotus

1. *Vanhemman tuloilla tarkoitetaan palkkaa, palkkiota sekä muuta etuutta, joka maksetaan vanhemmalle työstä tai palveluksesta. Päivärahat ja kilometrikorvaukset katsotaan kuitenkin vanhemman tuloiksi vain, jos on ilmeistä, että niiden määrä olennaisesti ylittää ne välttämättömät kustannukset, jotka etuus on tarkoitettu kattamaan. Tällöin etuudesta vähennetään mainittujen kustannusten määrä.*
2. *Tuloilla tarkoitetaan myös yritystoiminnasta ja ammatinharjoittamisesta saatavia tuloja ja pääomatuloja sekä eläkkeitä, opintorahaa tai aikuisopintorahaa, työttömyyspäivärahaa ja muita vastaavia rahana annettavia sosiaalietuksia. Lapsillisä katsotaan kuitenkin vanhemman tuloksi vain yksinhuoltajakorotuksen osalta.*
3. *Tuloina pidetään myös avioliittolain (234/1929) nojalla maksettavaa elatusapua sekä vakuutus- tai vahingonkorvausta taikka muuta siihen verrattavaa korvausta, jota maksetaan tulon sijasta tai korvaukseksi elatuksen vähentymisestä.*
4. *Rahana maksettaviin tuloihin lisätään vanhemman saamien luontoisetujen verotusarvo. Lisäystä ei kuitenkaan tehdä siltä osin kuin luontoisetu kattaa sellaisia vanhemman kohtuullisia elinkustannuksia, jotka 3.3.2 tai 3.3.4 kohdan mukaan saataisiin ottaa huomioon hänen elatuskykynsä vähennyksenä.*
5. *Tuloista vähennetään ennakonpidätyksen tai ennakonkannon mukainen vero ja siihen liittyvät työntekijän lakisääteiset maksut. Jos osa palkka- tai muista tuloista ulosmitataan, ulosmitattua osuutta pidetään elatuskykyä arvioitaessa vanhemman tulona.*

Eräät lausunnonantajat toivovat ohjeistukseen täsmennyksiä yrittäjän tulojen määrittämisen osalta. (*Tampereen kaupunki, Hämeenkyrön kunta, Elatusvelvollisten Liitto ry, Yksin- ja yhteishuoltajienliitto ry ja Lakiasiantoimisto Orasmus Ky*)

Hyvä erovanhemmuus ry toivoo ohjeistusta siitä, miten vanhemman epäsäännöllisten tulojen arviointi suoritetaan. Lisäksi yhdistys pitää ylimitoitettuna sitä, että luontoisedut otetaan huomioon vanhemman tulona. Yhdistys ehdottaa, että luontoisedut otettaisiin huomioon vain nettovaikutuksensa osalta.

Mahdollisuudet hankkia tuloja (3.2.3)

Työryhmän ehdotus

1. *Jos vanhemman tulot ilman hyväksyttävää syytä ovat alhaisemmat kuin mitä hän kykenisi hankkimaan, hänen tuloinaan otetaan huomioon se määrä, jonka hän voisi saada. Arvioitaessa vanhemman kykyä hankkia tuloja otetaan huomioon vanhemman työkyky, koulutus, työkokemus, ikä ja näihin verrattavat muut seikat.*
2. *Hyväksyttävänä syynä tulojen alhaisuuteen pidetään:*
 - a) *opiskelua ensimmäiseen ammattiin;*
 - b) *jatko-, täydennys- tai uudelleenkoulutuksen hankkimista, jos sitä voidaan pitää perusteltuna vanhemman elatuskyvyn säilyttämiseksi tai parantamiseksi;*
 - c) *työttömyyttä, joka ei johdu vanhemman omasta syystä;*
 - d) *vankeusrangaistusta;*
 - e) *äitiys-, isyys-, vanhempain- tai hoitovapaan taikka osittaisen hoitovapaan käyttämistä;*
 - f) *asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen suorittamista; sekä*
 - g) *muuta näihin verrattavaa syytä.*

Tampereen kaupunki toteaa, että esimerkiksi niin sanottujen ikuisten opiskelijoiden tai hyvin koulutettujen pitkäaikaistyöttömien tulojen arviointi voi olla todella hankalaa. Kaupunki esittää kysymyksen, voidaanko vanhemmat velvoittaa tuomaan lastenvalvojalle esimerkiksi työvoimaviranomaisen laatima arvio vanhemman työllistyvyydestä.

Vantaan käräjäoikeus esittää, että ohjeen kohdan 3.2.3 luetteloon lisättäisiin sapativapaa sekä tietyt eläkeratkaisut, kuten varhaiseläke ja vapaaehtoinen eläke.

Espoon kaupunki huomauttaa ohjeen kohdan 3.2.3 luettelon f-alakohdasta. Jos elatusvelvollisella vanhemmalla on asepalvelukseen astuessaan voimassa oleva elatussopimus, lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elatusavun suuruiseen sotilasavustukseen.

Vanhemman varallisuus (3.2.4)

Työryhmän ehdotus

1. *Jos vanhemmalla on muuta kuin perusturvaansa kuuluvaa varallisuutta, se otetaan kohtuuden mukaan huomioon hänen elatuskykynsä lisäyksenä. Lisäyksen määrä harkitaan ottamalla huomioon erityisesti varallisuuden määrä ja laatu.*
2. *Perusturvaan kuuluvaan varallisuuteen luetaan vanhemman vakinaisena asuntona käytettävä vanhemman ja hänen perheensä tarpeisiin nähden kohtuullinen asunto, tavanomainen asuntoir-
taimisto, henkilökohtaiset tavarat sekä työvälineet ja niihin rinnastettavat esineet, joita vanhempi tarvitsee toimeentulonsa turvaamiseen.*

Joukko lausunnonantajia toivoo ohjeistukseen yksityiskohtaisempia ohjeita siitä, miten vanhemman varallisuus otetaan huomioon vanhemman elatuskykyä arvioitaessa. (Suomen Asianajajaliitto, Tampereen kaupunki, Hämeenkyrön kunta ja Hyvä erovanhemmuus ry)

Yleiset elinkustannukset (3.3.1)

Työryhmän ehdotus

1. *Vanhemman yleisinä elinkustannuksina pidetään kustannuksia, jotka johtuvat:*
 - a) *ravinnosta;*
 - b) *vaatteista ja jalkineista;*
 - c) *satunnaisista tai vähäisistä terveydenhoito- ja lääkekuluista;*
 - d) *henkilökohtaisesta hygieniasta;*
 - e) *kodin puhtaudesta ja ylläpidosta sekä asuntoir-
taimiston hankinnasta;*
 - f) *puhelimesta ja tietokoneesta sekä puhelimen käytöstä ja muistatietoliikennekuluista;*
 - g) *tavanomaisesta virkistys- ja harrastustoiminnasta sekä sitä varten tarvittavista välineistä;*
 - h) *sanomalehden tilauksesta ja televisiomaksusta; sekä*
 - i) *muista näihin verrattavista seikoista.*
2. *Yleisten elinkustannusten määränä pidetään:*
 - a) *yksin asuvan henkilön tai yksinhuoltajan osalta 500 euroa kuukaudessa; ja*
 - b) *avioliitossa, avioliitonomaisessa suhteessa tai muussa parisuhteessa elävän henkilön osalta 420 euroa kuukaudessa.*

3. *Jos vanhemman omasta elatuksesta tosiasiallisesti aiheutuvien yleisten elinkustannusten määrä erityisestä syystä on olennaisesti edellä mainittuja määriä alhaisempi, yleisten elinkustannusten määränä pidetään kuitenkin tosiasiallisten kustannusten määrää.*

Väestöliitto ry, Suomen Lakimiesliitto ry ja Käräjäoikeustuomarit ry pitävät ohjeessa esitettyä ratkaisua vanhemman elatuskyvyn arvioinnin osalta onnistuneena.

Hyvä erovanhemmuus ry pitää vanhemman yleisiä elinkustannuksia liian korkeina. He ehdottavat yleisiksi kustannuksiksi yksin asuvan vanhemman tai yksinhuoltajan osalta 450 €/kk ja parisuhteessa elävän vanhemman osalta 377 €/kk.

Asumiskustannukset (3.3.2)

Työryhmän ehdotus

1. *Vanhemman asumiskustannukset otetaan huomioon sen suuruisina kuin hän niitä maksaa. Jos vanhemman maksamat kustannukset kuitenkin ylittävät selvästi paikkakunnalla kohtuullisina pidettävien asumiskustannusten määrän, asumiskustannuksina otetaan huomioon vain kohtuullisina pidettävät menot. Asumiskustannusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan erityisesti huomioon vanhemman kanssa asuvan perheen koko sekä muualla asuvan lapsen tapaamisoikeus. Vanhemman perheeseen luetaan kuuluvaksi hänen lapsensa sekä hänen avio- tai avopuolisonsa tai muu henkilö, jonka kanssa hän elää parisuhteessa.*
2. *Asumiskustannuksiin luetaan vuokra, asunto-osakeyhtiössä hoito- ja rahoitusvastike, asumisoikeusasunnosta perittävä käyttövastike sekä asuntolainan korot ja lyhennykset.*
3. *Asumiskustannuksiin luetaan lisäksi erikseen suoritettavat asumiseen liittyvät välttämättömät menot, kuten vesi-, sähkö-, kaasu-, lämmitys-, sauna- ja jätehuoltomaksut, maan- tai tontinvuokra, kiinteistövero samoin kuin muut kiinteistöstä perittävät maksut sekä tavanomaisen koti- tai kiinteistövakuutuksen vakuutusmaksut.*
4. *Asumiskustannuksista vähennetään asumistuki, asumislisä tai sotilasavustuksen asumisavustus.*

5. *Jos vanhempi elää avioliitossa, avioliitonomaisessa suhteessa tai muussa parisuhteessa, puolisoiden katsotaan vastaavan heidän yhteenlaskettujen asumiskustannustensa nettomäärästä puoliksi.*
6. *Edellä 2.3.1 kohdassa osoitetuin tavoin lasketut elatusapuun oikeutetun lapsen asumiskustannukset vähennetään lopuksi hänen kanssaan asuvan vanhemman asumiskustannuksista.*

(ks. myös kohta velanhoitomenot)

Muutamit lausunnonantajat toivovat ohjeistukseen täsmennyksiä siitä, miten määritellään vanhempien kohtuulliset asumiskustannukset. (*Lappeenrannan ja Tampereen kaupungit, Vantaan käräjäoikeus, Yksin- ja yhteishuoltajien liitto ry ja Hyvä erovanhemmuus ry*)

Suomen Asianajajaliiton mukaan vanhemman ja hänen perheensä valitsemaa asuimistapaa tulisi pääsääntöisesti pitää kohtuullisena ilman erityistä tavanomaisvertailua. Ainoastaan poikkeuksellisissa tilanteissa olisi syytä lähteä arvioimaan tätä tasoa. Harkittaessa asumiskustannusten kohtuullisuutta olisi liiton mukaan otettava huomioon kaikki elatusvelvollisen perheeseen kuuluvat henkilöt.

Hyvä erovanhemmuus ry toteaa myös, että harkittaessa asumiskustannusten kohtuullisuutta huomioon tulisi ottaa kaikki elatusvelvollisen perheeseen kuuluvat henkilöt.

Lapsiasiavaltuutettu esittää harkittavaksi, tulisiko suurten asuntolainamenojen huomioimiselle asettaa jokin yläraja.

Imatran käräjäoikeus toteaa, että vanhemman asuntolainan korkojen ja lyhennysten huomioon ottaminen voi käytännössä johtaa siihen, että elatuskykyä ei jää edes hyvätuloiselle.

Asianajotoimisto Sandström & Koulu Oy:n mukaan asumiskulujen puolittaminen ohjeistuksen mukaisesti johtaa jossain tilanteessa siihen, ettei elatusvelvolliselle jää elatuskykyä juuri lainkaan. Se toteaa, että kohtuullisuusarvioinnista ei ole välttämättä apua tällaisessa tilanteessa.

Oman auton käytöstä aiheutuvat kustannukset (3.3.4)

Työryhmän ehdotus

1. *Jos vanhempi välttämättä tarvitsee työmatkoihinsa tai muusta erityisestä syystä omaa autoa, auton tällaisesta käytöstä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset otetaan huomioon vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä.*
2. *Muussa tapauksessa vanhemmalle aiheutuvat työmatkakustannukset otetaan huomioon halvimman tarkoituksenmukaisen matkustustavan käyttämisestä aiheutuvien kustannusten mukaisesti.*

Suomen Asianajajaliiton mukaan oman auton käytöstä ja työmatkakustannusten osalta olisi kohtuullista ottaa huomioon matkakulujen omavastuuosuus ja vain verotuksessa hyväksytyjen vähennysten ylittävä osuus.

Tampereen kaupunki toivoo ohjeeseen tarkennuksia siitä, mitkä auton käyttöön liittyvät kustannukset voidaan polttoainekustannusten lisäksi katsoa välttämättömiksi ja kohtuullisiksi.

Velanhoitomenot (3.3.5)

Työryhmän ehdotus

1. *Vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä otetaan huomioon opintolainan korot ja lyhennykset.*
2. *Asuntolainan hoitomenot otetaan huomioon siten kuin edellä (3.3.2) osoitetaan.*

Vantaan käräjäoikeus toteaa, että velkojen lyhennysten vähennyskelpoisuutta tulee harkita tarkkaan. Käräjäoikeuden mukaan lyhennysten huomioon ottaminen saattaa aiheuttaa riitatilanteita.

Suomen Asianajajaliiton ja Raaseporin käräjäoikeuden mukaan velanhoitomenoista tulisi ottaa huomioon ainoastaan korot. Lyhennyksen huomioon ottaminen tarkoittaa käytännössä varallisuuden kasvattamista elatusvastuun kustannuksella.

Tampereen kaupunki toivoo ohjeeseen täsmennyksiä siitä, miten velanhoitomenot otetaan huomioon.

Vanhemman muu elatusvastuu (3.3.6)

Työryhmän ehdotus

1. *Jos vanhemman kanssa asuu hänen muita lapsiaan, hän saa tehdä kunkin lapsen osalta elatusvähennyksen. Sen määrä on 2.2 kohdan 2 kappaleen mukainen lapsen elatuksesta aiheutuvien yleisten kustannusten määrä, josta kuitenkin vähennetään elatusapu, elatustuki ja perhe-eläke, jota lapsi saa tai jota hänellä olisi oikeus saada.*
2. *Jos 1 kappaleessa tarkoitettu lapsi on vanhemman ja hänen kanssaan samassa taloudessa asuvan henkilön yhteinen, elatusvähennys on vain puolet 1 kappaleen mukaisesta määrästä. Jos lapsen toinen vanhempi on kykenemätön osallistumaan lapsen elatukseen tai jos hänen elatuskykynsä on vähäinen, elatusvähennyksen määrä voi olla tätä suurempi, kuitenkin enintään 1 kappaleen mukainen määrä.*
3. *Jos vanhempi maksaa elatusapua muualla asuvalle lapselleen, elatusapu otetaan huomioon sen suuruisena kuin se on vahvistettu. Jos kuitenkin vahvistettu elatusapu on vanhemman elatuskyky ja muut olosuhteet huomioon ottaen selvästi liian suuri, elatusavusta otetaan huomioon vain kohtuulliseksi katsottava osuus.*
4. *Jos vanhemman aviopuoliso on hyväksyttävästä syystä kokonaan tai osaksi vanhemman elatuksen varassa, vanhempi saa vähentää aviopuolisonsa yleisiin elinkustannuksiin ja asumiskustannuksiin tarvittavan määrän. Vähennyksen enimmäismäärä on kuitenkin yleisten elinkustannusten osalta 420 euroa kuukaudessa ja asumiskustannusten osalta 3.3.2 kohdan 1 – 5 kappaleen mukaan laskettu määrä.*
5. *Jos vanhemman avopuoliso on avopuolisoiden yhteisen lapsen hoidon vuoksi kokonaan tai osaksi vanhemman elatuksen varassa, vanhempi saa vähentää avopuolisonsa elinkustannuksiin tarvittavan määrän, kuitenkin enintään 210 euroa kuukaudessa.*
6. *Elatusapua, jonka vanhempi on velvollinen suorittamaan aviopuolisolleen tai entiselle aviopuolisolleen, ei vähennetä.*

Lappeenrannan kaupunki ja Sodankylän kunta esittävät kysymyksen, onko perusteltua asettaa avio- ja avopuolisot niin eriarvoiseen asemaan vanhemman muuta elatusvastuuta määriteltäessä, kuin ehdotuksessa on tehty. Heidän mukaansa juridisesti johdettuna asia on selvä, mutta asiakkaiden kokemusmaailmassa ohje voidaan kokea eriarvoistavaksi.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta pitää hyväksyttävänä ja kohtuullisena, että avopuolison perusteltu tosiasiallinen elatustarve otetaan huomioon tietyissä tilanteissa. Tiedekunnan näkemyksen mukaan avopuolison elinkustannuksiin varattava summa vaikuttaa kuitenkin mielivaltaisesti valitulta, kun sitä verrataan aviopuolison elinkustannuksiin varattavaan summaan. Lisäksi tiedekunta pitää turhan kategorisena ohjetta siitä, että aviopuolisolle tai entiselle aviopuolisolle maksettavaksi vahvistettua elatusapua ei otettaisi lainkaan huomioon vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä. Tiedekunnan mukaan tilanteessa, jossa aviopuolison elinkustannuksiin saisi ohjeen mukaan muutenkin varata osan, joka vähentää vanhemman elatuskykyä, lienee perusteltua vähentää nimenomaan vahvistetun elatusavun määrä silloin, kun elatusapu on lainmukainen ja kohtuullinen.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry:n mukaan myös vanhemman omien lasten erityiskustannukset olisi perusteltua ottaa huomioon vanhemman elatuskykyä arvioidessa.

Stakes huomauttaa, että nykyään yhä useammalla vanhemmalla voi olla vastuu myös omasta vanhemmasta tai muusta sukulaisesta.

Jyväskylän kaupungin näkemyksen mukaan ohjeistuksessa määriteltyjen vähennysten kautta toisen vanhemman uuden puolison elämäntilanne määrittää olennaisesti lapsen elatusavun määrää. Kaupungin mielestä ohje asettaa etävanhemman tilanteen ja valinnat etusijalle verrattuna lapsen tarpeeseen elää mahdollisimman vaakaassa elämäntilanteessa. Samaan asiaan kiinnittää huomioita myös *Imatran käräjäoikeus*.

Tampereen kaupunki toteaa, ettei muun elatusvastuun arvioiminen ilman tuloksetyksiä ole mahdollista. Kaupungin mukaan arvio on aina summittaista, koska kolmannella osapuolella ei ole asianosaisen asemaa lapsen elatusavun laskemista koskevassa asiassa.

Lapsen tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset (3.3.7)

Työryhmän ehdotus

Lapsen tapaamisoikeuden toteuttamisesta aiheutuvat matkakustannukset otetaan huomioon sen vanhemman elatuskyvyn vähennyksenä, joka vastaa niistä. Kustannukset otetaan huomioon halvimman tarkoituksenmukaisen matkustustavan käyttämisestä aiheutuvien kustannusten mukaisesti. Vähennyksen saa kuitenkin tehdä vain siltä osin kuin kustannusten määrä lasta kohden ylittää 100 euroa kuukaudessa. Vähennyksen enimmäismäärä on 100 euroa kuukaudessa lasta kohden.

Tampereen ja Espoon kaupungit pitävät mietinnössä esitettyä matkakustannusten huomioon ottamista kannatettava sekä esitettyä tasoa kohtuullisena.

Suomen Asianajajaliitto esittää, että matkakustannukset tulisi ottaa huomioon ensisijaisesti vanhempien elatusvastuusuhteessa niin, että he vastaavat matkakuluista yhdessä. Lisäksi matkakustannukset tulisi liiton mukaan ottaa huomioon jo 50 euron ylittävältä osalta.

Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotettua 100 euron rajaa tietyissä tilanteissa (työttömyysturvan ja toimentulotuen varassa elävät) liian korkeana ja esittää, että viimeistään tapauskohtaisessa kohtuusharkinnassa tämä tulisi ottaa huomioon.

Hyvä erovanhemmuus ry toteaa, että matkakustannusten ala- ja ylärajat tulisi poistaa kokonaan.

Lapsikorotus (3.4)

Työryhmän ehdotus

Jos vanhemmalle maksettavaa sosiaalietuutta on korotettu sen lapsen perusteella, jolle maksettavaa elatusapua sopimus koskee, vanhemman elatuskyvyn määränä pidetään vähintään lapsikorotuksen nettomäärää.

Sodankylän kunta pitää ohjeen kohtaa selkeänä ja perusteltuna, mutta toteaa, että käytännössä se johtaa kuitenkin tilanteisiin, joissa elatusvelvollinen joutuu hakemaan toimeentulotukea omien elinkustannustensa kattamiseksi. Kunnan sisällä koetaan, että rahaa siirretään vain taskusta toiseen. Lisäksi kunta toteaa, että tällä hetkellä lapsikorotusten periminen maksamattomien elatusapujen katteeksi aiheuttaa paljon työtä ja kustannuksia. Kunnan näkemyksen mukaan vähemmän byrokrattista ja paljon edullisempaa olisi määritellä elatusapu nollassi todellisten yhteenlaskettujen tulojen perusteella, vaikka ne sisältäisivät lapsikorotusosan.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta kritisoi ohjeessa esitettyä kantaa siitä, miten lapsikorotukset otetaan huomioon vanhemman elatuskyvyssä. Tiedekunnan mukaan ohjeen mukainen tulkinta johtaisi käytännössä usein tilanteeseen, joissa luonapitovähennyksen tekemisestä huolimatta perusturvan varassa elävän vanhemman maksettavaksi vahvistettaisiin tietty määrältään pieni elatusapu ja tällöin vanhemmalle, joka usein on oikeutettu myös toimeentulotukeen, ei tosiasiaa jäisi varoja lapsen tapaamisoikeuden toteuttamiseen. Tiedekunta toteaa, että vanhemman elatuskyvyn määrittäminen yksinomaan lapsikorotuksen perusteella olisi erikoinen poikkeus ohjeessa esitettyyn ja muutoin perusteltuun vanhemman elatuskyvyn laskutapaan verrattuna. Lapsikorotuksen maksamisesta huolimatta perusturvan varassa elävällä vanhemmalla ei tosiasiaa ole lainkaan maksukykyä, jolloin rahallista elatusapua lapsen elatuksesta annetun lain 2 §:n nojalla ei pitäisi vahvistaa.

3.5 Luonapitovähennys (4 luku)

Työryhmän ehdotus

1. *Jos lapsesta erossa asuva vanhempi pitää lasta luonaan, elatusavun määrästä tehdään lapsen välttämättömiä elinkustannuksia luonapitoaikana vastaava vähennys siten kuin jäljempänä osoitetaan.*
 2. *Luonapitovähennyksen määräämisen lähtökohtana on se, kuinka monta yötä kuukaudessa lapsi vahvistetun tapaamisoikeuden mukaan kalenterivuoden aikana keskimäärin on sen vanhemman luona, jonka kanssa hän ei asu.*
 3. *Jos tapaamisoikeudesta on muutoin sovittu tai jos toteutunut tapaamisoikeus muuten kuin tilapäisesti olennaisesti poikkeaa vahvistetusta tapaamisoikeudesta, luonapitovähennys määrätään kuitenkin sen mukaan, kuinka monta yötä kuukaudessa lapsi tosiasiallisesti kalenterivuoden aikana keskimäärin on sen vanhemman luona, jonka kanssa hän ei asu.*
1. *Luonapitovähennyksen määrä ilmenee seuraavasta taulukosta:*

Luonapidon määrä keskimäärin	0 – 6 - vuotias lapsi	7 – 12 - vuotias lapsi	13 – 17 - vuotias lapsi
<i>alle 7 yötä kuukaudessa</i>	<i>ei vähennystä</i>	<i>ei vähennystä</i>	<i>ei vähennystä</i>
<i>7 – 9 yötä kuukaudessa</i>	<i>26 €</i>	<i>28 €</i>	<i>31 €</i>
<i>10 – 12 yötä kuukaudessa</i>	<i>35 €</i>	<i>38 €</i>	<i>43 €</i>
<i>13 – 15 yötä kuukaudessa</i>	<i>45 €</i>	<i>49 €</i>	<i>54 €</i>

Joukko lausunnonantajia pitää lapsen luonapidon huomioimista elatusavun määrässä perusteltuna ja erittäin tarpeellisena. (*Pelastakaa Lapset ry, Tampereen kaupunki ja Lapsiasiavaltuutettu*)

Eräät lausunnonantajat pitävät lapsen luonapidon huomioimista elatusavun määrässä perusteltuna ja erittäin tarpeellisena, mutta pitävät mietinnön kannanottoa laajan

luonapidon vähäisestä taloudellisesta merkityksestä elatusavun suuruuteen vääränä. Lausunnonantajien mukaan esimerkiksi vuoroviikko-tyyppisessä asumisjärjestelyssä lapsella on todellisuudessa kaksi kotia ja lapselle on järjestettävä kodinomaiset olosuhteet molempiin koteihin ainakin osan lapsen tarvitseman varustuksen osalta. (*Yksin- ja yhteishuoltajienliitto ry, Hyvä erovanhemmuus ry, Lastensuojelun Keskusliitto, Elatusvelvollisten Liitto ry ja Lakiasiantoimisto Orasmus Ky*)

Muutamit lausunnonantajat kannattavat lapsen luonapidon huomioon ottamista, mutta toteavat, että ongelmaksi saattavat muodostua asiasta syntyvät erimielisyydet. (*Suomen Asianajajaliitto, Jyväskylän ja Espoon kaupungit, Suomen Uusperheellisten Liitto ry ja Imatran kärjäoikeus*)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry pitää luonapitovähennystä perusteltuna ja kannatettavana, mutta toteaa, että ohjeessa laskettu kaavamainen vähennys saattaa johtaa vanhempien elatuskyvyn kannalta kohtuuttomiin tilanteisiin.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta pitää sinänsä perusteltuna, että tapaamisoikeuden laajuus otetaan huomioon elatusavun määrää pienentävänä seikkana. Tiedekunta kuitenkin toteaa, että lakiin perustumattoman erillisen luonapitokäsitteen käyttöön ottaminen johtaa kuitenkin ongelmiin ja ristiriitoihin ohjeen määräysten ja elatusturvallisuuden säännösten soveltamisen kanssa. (ks. myös kohta 3.5)

Tampereen kaupunki toivoo luonapitovähennyksen osalta rajausta elatusapusi-
muksen muuttamiseen, koska kaupungin mukaan luonapidon toteutumiseen kiista-
tilanteissa liittyy aina vanhempien välistä tulkinnan varaa. Kaupunki esittääkin,
ettei määräaikaista sopimusta voisi tällä perusteella muuttaa lainkaan. Lisäksi kau-
punki esittää vuoden pituista tarkastelujaksoa, jonka perusteella voitaisiin arvioida
luonapidon toteutumista.

Asianajotoimisto Sandström & Koulu Oy pitää epäkohtana sitä, että luonapitovähennys lasketaan matemaattisesti. Heidän mukaansa tämä aiheuttaa sen, että tapaamisoikeuksia tullaan vaatimaan erittäin laajoina ja niin, ettei luonapitoja ole edes tarkoitus toteuttaa. Myöhemmässä mahdollisessa muutosprosessissa on vaikea näyttää, minkä sisältöisenä tapaamiset ovat toteutuneet.

Turun kärjäoikeus pitää luonapitovähennykseen oikeuttavien yöpymisten rajaa keinotekoisena. Kärjäoikeuden käsityksen mukaan saattaisikin olla perusteltua, ettei luonapito-oikeudesta tehtäisi lainkaan vähennyksiä, ellei luonapito olisi poikkeuksellisen laaja. Vähennys arvioitaisiin kokonaisharkinnalla yleisempien suunta-
viivojen mukaan. Toinen mahdollisuus olisi, että luonapitovähennys määriteltäisiin yö- tai päiväkohtaisesti ja tehtäisiin aina.

Muutamien lausunnonantajien mukaan luonapitovähennys, mikäli se on yleensä-
kään tarpeen, tulisi huomioida vain poikkeuksellisen laajoissa tapaamisissa. (*Vantaan ja Raaseporin kärjäoikeudet sekä Kärjäoikeustuomarit ry*)

Sodankylän kunta toteaa, että kuntien sosiaaliviranomaiset hyötyisivät myös selkeästä vuoroviikko asumista koskevasta ohjeesta.

Yksin- ja yhteishuoltajien liitto ry esittää, että myös valvotuista tapaamisista aiheutuvat kulut tulisi ottaa huomioon lapsen tapaamisesta aiheutuvina kustannuksina.

3.6 Elatusavun suuruuden laskeminen (5 luku)

Elatusavun laskeminen useammalle lapselle (5.2)

Työryhmän ehdotus

1. *Jos samalla kertaa sovitaan elatusavusta useammalle vanhempien yhteiselle lapselle, jotka asuvat saman vanhemman luona, lasketaan kunkin lapsen elatuksen tarve erikseen 2 luvun ohjeiden mukaisesti ja lasketaan niiden määrät yhteen.*
2. *Kullekin lapselle maksettavan elatusavun määrä lasketaan käytämällä seuraavaa laskukaavaa:*

$$E = \frac{YLT}{N} \times \frac{EK}{EK + LK}$$

E = elatusavun määrä

YLT = lasten elatuksen tarpeiden yhteismäärä

N = lasten lukumäärä

EK = lapsesta erossa asuvan vanhemman elatuskyky

LK = lapsen kanssa asuvan vanhemman elatuskyky

3. *Jos lapsista erossa asuvan vanhemman elatuskyky on pienempi kuin 2 kappaleen mukaan laskettujen elatusapujen yhteismäärä, kullekin lapselle maksettavan elatusavun määränä pidetään kuitenkin vain vanhemman elatuskyvyn määrää jaettuna lasten lukumäärällä.*
4. *Jos lasten elatuksen tarpeet ovat keskenään huomattavan erisuuruiset, voidaan elatusapujen määrät kuitenkin sopia erisuuruisiksi siten, että elatusapujen suuruudet vastaavat suhteellisesti lasten elatuksen tarpeiden suuruutta. Elatusapujen yhteismäärän tulee vastata 2 tai 3 kappaleen mukaisesti laskettujen elatusapujen yhteismäärää.*
5. *Tämän kohdan 2, 3 tai 4 kappaleen osoittamista elatusavun määristä tehdään luonapitovähennykset, joiden suuruus määräytyy 4.2 kohdan mukaisesti.*

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että ohjeessa esitetty tapa laskea elatusapu useammalle lapselle ensin yksilöllisesti arvioiden, mutta elatusavun määrääminen sisarusten elatuksen tarpeiden keskiarvona, on vastoin voimassa olevan lain tarkoitusta ja säädöksiä. Liiton mukaan pääsääntönä tulisi olla elatusavun määrääminen

yksilöllisesti jokaiselle lapselle, mutta mikäli lasten elatuksen tarve on hyvin samansuuruinen, voitaisiin elatusapu määrittää sisarusten elatuksen tarpeiden keskiarvona.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta toteaa, että lapsen elatuksesta annetun lain lähtökohta on selkeästi kunkin lapsen oikeus juuri hänen elatustarvettaan vastaavaan elatusapuun. Tämä seikka huomioon ottaen ei ole perusteltua määrätä kaikille lapsille aina kaavamaisesti keskenään yhtä suuria elatusapuja, vaikka keskenään samansuuruisista elatusavusta sopiminen sinänsä olisi sisarusten yhdenvertaisen kohtelun kannalta käytännössä hyväksyttävää. (ks. myös kohta elatustuki)

Viimekätinen kohtuullisuusarviointi (5.3)

Työryhmän ehdotus

Kun elatusavun suuruus on laskettu edellä selostetuin tavoin, on lopuksi vielä arvioitava, onko lopputulos kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen kohtuullinen.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta huomauttaa, että oletettavissa on että, sosiaaliviranomaiset tulevat noudattamaan ohjetta hyvin tarkasti. Sen mukaan periaatteellisena uhkakuvana on tällaisessa tilanteessa, että lapsen elatuksesta annetun lainmukaisten tarkoituksellisesti joustavien elatusavun määräytymiskriteerien soveltaminen muuttuu joustamattomaksi. Tiedekunta toteaa, että tätä riskiä on asianmukaisesti pyritty vähentämään viimekätisellä kohtuullisuusarvioinnilla.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että mahdollisuus viimekätisen kohtuullisuusarvioinnin tekemiseen laskutoimituksen lopuksi on välttämätön.

Lastensuojelun Keskusliitto muistuttaa, että vanhempien keskinäiset sopimukset ja edellytykset poikkeavat toisistaan, eikä yksi kaikille tarkoitettu laskentamalli näin ollen riitä. Liiton näkemyksen mukaan ohjeessa ratkaisuksi tarjottu tyyppitilanteista poikkeavaan elatusapusopimukseen tehtävä viimekätinen kohtuullisuusarviointi voi mahdollisesti muodostua ohjeen heikoksi kohdaksi. (ks. myös edellä kohta ohjeesta poikkeavan elatussopimuksen vahvistaminen)

Elatustuki (5.4)

Työryhmän ehdotus

1. *Jos elatusavun määrä on sovittu elatusturvalain (671/1998) 7 §:n mukaista täysimääräisen elatustuen määrää pienemmäksi, sopimukseen merkitään, johtuuko tämä elatusvelvollisen puutteellisesta elatuskyvystä vai muusta syystä.*
2. *Elatusavun pienuuden katsotaan johtuvan puutteellisesta elatuskyvystä siltä osin kuin vanhemman elatuskyky on täysimääräistä elatustukea pienempi.*

Suomen Asianajajaliitto pitää parannuksena sitä, että kunnissa, joissa elatusavun määrän vahvistaminen alle elatustuen on ollut harvinaista, ainakin elatusvelvollisen ollessa työkykyinen, ohjeistus johtaisi viranomaiset irtaantumaan kuntataloudesta.

Hämeenkyrön kunta toteaa, että elatustuen myöntämiskäytäntöön olisi ohjeistuksen myötä tulossa muutos. Kunta toteaa, että ohjeen kohta vaatii täydennystä.

Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan mukaan luonapitovähennys aiheuttaa ongelmia ohjeen ja elatusturvalain säännösten soveltamisen kanssa. Tiedekunta pitää virheellisenä sitä, että luonapitovähennystä on ohjeessa tietyissä tapauksissa käsitelty ikään kuin se olisi vasta lapselle maksettavan elatusavun vahvistamisen jälkeen huomioon otettava vähennyserä, eikä elatusavun lopullisen määrän laskeamista ennen elatusavun määrän vahvistamista huomioon otettava vähennyserä. Tiedekunta toteaa, ettei elatusturvalain sanamuoto tue ohjeessa esitettyä hienojakoa erotustukena maksettavan elatustuen määrästä. Lapsella on katsottava olevan oikeus saada täysimääräistä elatustukea vastaava erotustuki silloinkin, kun vanhemman puutteellinen elatuskyky on vaikka vain osittain johtanut siihen, että elatusapu on vahvistettu elatustuen tasoa alemmaksi. Lisäksi ohjeen luonapitovähennystä koskevien määräysten ja elatusturvalain säännösten soveltaminen johtaa ongelmalliseen tilanteeseen myös eräissä sisaruksille maksettavien erisuuruisten elatusapujen vahvistamista koskevassa tilanteessa. Tiedekunta huomauttaa, että molemmat ongelmat olisi ratkaistavissa säätämällä luonapitovähennys itsenäiseksi elatusavusta tehtäväksi vähennyseräksi.

Elatusvelvollisten Liitto ry pitää arvokkaana kommenttia siitä, ettei kuntataloudellisten näkökohtien tule vaikuttaa elatusavun suuruuden määrittelyyn.

Jyväskylän kaupungin mukaan ohjeistuksen mukaisesti arvioitu elatuskyky alentaa lapsesta erossa asuvan vanhemman maksettavaksi määräytyvää elatusapua. Ohjeistus johtaa kaupungin mukaan siihen, että vanhemmalle, jonka nettotulot ovat 1000 euroa kuukaudessa, ei jäisi lainkaan elatuskykyä. Kaupunki toteaa, että nykyisen käytännön mukaan vanhemman 600 euron ylittävä nettotulo kuukaudessa katsotaan vanhemman elatuskyvyksi. Kunnille ohjeistuksen mukaisesti laskettu elatusapu merkitsisi kuitenkin elatustukimenojen kasvua, koska 0-sopimusten ja alle

elatusavun vahvistettujen sopimusten määrä kasvaisi ja uusia asiakkaita siirtyisi elatusturvan piiriin.

3.7 Elatusavun muuttaminen (6 luku)

Työryhmän ehdotus

Elatusavun määrää voidaan muuttaa, jos:

a) elatusavun suuruuteen vaikuttavat olosuhteet ovat elatusavun vahvistamisen jälkeen muuttuneet siten, että uusien olosuhteiden perusteella 5.1 tai 5.2 kohdan mukaisesti lasketun elatusavun määrä poikkeaa vähintään 15 prosenttia vahvistetun elatusavun määrästä, eikä muutos ole lyhytaikainen; ja

b) elatusavun muuttamista on sekä lapsen että elatusapua suorittavan vanhemman olot huomioon ottaen pidettävä kohtuullisena.

Joukko lausunnonantajia kannattaa elatusavun muuttamiseksi ehdotettua 15 prosentin muutoskynnystä. (*Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Suomen Asianajajaliitto, Espoon kaupunki ja Pelastakaa Lapset ry*)

Espoon kaupunki kiinnittää huomioita siihen, että mikäli muutosta joudutaan hakemaan tuomioistuimessa, on todellinen muutoskynnys kuitenkin edelleen korkea huomattavien oikeudenkäyntikulujen ja kuluriskin vuoksi. Kaupungin mukaan ohjeen todellisella käyttöasteella ja sitovuudella, ja tätä kautta muutoksen mahdollisuuden ennustettavuudella on oikeudenkäyntikulujen ja kuluriskin vuoksi erittäin suuri merkitys vanhempien harkitessa elatusapuriidan käynnistämistä tuomioistuimessa. Kaupunki toteaa, että joustavammin tarkistettavissa olevien elatusapujen avulla myös elatustuki voitaisiin kohdentaa ajantasaisesti todelliseen tarpeeseen ja vapaaehtoisen maksuhalukkuuden sekä parantuneen maksukykyisyyden lisääntymisessä myös elatusturvatoimintaa työllistävien perintä- ja vapauttamistoimenpiteiden määrä vähentyisi.

Suomen Asianajajaliitto kannattaa elatusavun muutoskynnyksen helpottamista ja pitää hyvänä käytännön ohjeena noin 15 prosentin muutoskynnystä, mutta toteaa, että muuttamismahdollisuuksia tulisi parantaa lainsäädäntöä muuttamalla. Liitto toteaa, että oikeusjärjestyksellemme on vierasta, että lakia vastoin lainvalmistelussa määriteltäviä periaatteita ja pitkäaikaista, vakiintunutta oikeuskäytäntöä, muutetaan oikeusministeriön antamalla ohjeella. Lisäksi liitto huomauttaa, että ohjeistus tulee todennäköisesti aiheuttamaan asiakkaissa halun selvittää voimassa olevan elatusavun määrä suhteessa ohjeiden perusteella laskettuun elatusavun määrään. Tämän jälkeen tulee harkittavaksi, onko muutosta mahdollista vaatia, sekä se, kuinka tämä ohjeellinen säännös mahdollistaa elatusavun määrän muuttamisen verrattuna muutoskynnykseen. Liiton mukaan tämänkaltaiset, hyvin todennäköisesti odotettavissa olevat seikat puhuvat myös sen puolesta, että muutokset tulisi tehdä lainsäädäntöteitse. Myös *Lappeenrannan kaupunki ja Hyvä erovanhemmuus*

ry huomauttavat, että ohjeistus tulee todennäköisesti aiheuttamaan ryntäyksen elatusapumaksujen tarkistamiseksi.

Lapin käräjäoikeus toteaa, että selvä ohjeeseen perustuva laskelma tulee vähentämään elatusapuapujuttuihin liittyviä valituksia ja vastaavasti elatusavun muuttamisen perusteita on nykyistä helpompi arvioida.

Eräät lausunnonantajat toteavat, että muutuskynnyksen pitää ehdottomasti olla nykyistä käytäntöä joustavampi, mutta toisaalta muutuskynnys ei saa olla liian matalalla. Heidän mukaansa käytännöksi ei saa muodostua muun muassa liian tiheät muutosesitykset, jotka tuovat epävarmuutta vanhemmille ja lisäkuormaa työntekijöille. (*Hämeenkyrön kunta, Asianajotoimisto Anita Rinkineva, Elatusvelvollisten Liitto ry ja Lakiasiaintoimisto Orasmus Ky*) Lisäksi kaksi näistä lausunnonantajista toteaa, että muutosesitykset tulisi tuomioistuimissa käsitellä kiireellisinä.

Turun käräjäoikeuden käsityksen mukaan 15 prosentin muutuskynnys on alhaisempi kuin tuomioistuimissa nykyisin noudatettava kynnys, joka on noin 20–30 prosenttia. Käräjäoikeus toteaa, että elatusavun määrän nykyistä useammin tapahtuva tarkistaminen saattaa olla perusteltua, mutta tällöin on varmistauduttava siitä, että käytössä on asiamäärien hoitamiseen riittävät resurssit.

Asianajotoimisto Sandström & Koulu Oy pitää ongelmallisena muutuskynnyksen määrittelyä ohjeella. Lisäksi mietinnössä ehdotettua määräaikaa sille, milloin muutos katsottaisiin pysyväksi, on heidän mukaansa pidettävä liian lyhyenä. Vaarana liian lyhyessä määräajassa on se, että oikeudenkäynteihin ryhdytään liian helposti.

Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa ohjeistukseen lisäystä vastuutahosta, jonka tehtävänä olisi ilmoittaa olosuhteiden muuttumisesta. Valtuutetun mukaan vastuutahon määrittely on tarpeen, koska toinen vanhempi ei ole useinkaan tietoinen toisen osapuolen tuloista.

Hämeenkyrön kunta esittää kysymyksen, mikä on vanhemman vastuu siitä, että olosuhteissa tapahtuvat muutokset tulevat toisen osapuolen tietoon silloinkin, kun se olisi vanhemmalle epäedullista esimerkiksi tilanteessa, jossa tulojen selkeä nousu lisää vanhemman elatuskykyä.

Tampereen kaupunki ja Käräjäoikeustuomarit ry ehdottavat muutuskynnykseksi 20 prosentin suuruista muutosta. Lisäksi Tampereen kaupunki esittää muutokselle tiettyä vähimmäistasoa ja pysyvyyttä. Tampereen kaupunki kiinnittää huomiota myös kuntien välisiin ongelmiin virka-avussa silloin, kun toisesta kunnasta toiseen lähetetään vanhempien tekemiä esityksiä elatusavun muuttamisesta. Ongelmana kaupunki pitää sitä, ettei elatusavun muuttamista hakevan vanhemman tulo- ja menotietoja ole virka-apupyynnön liitteenä.

Jyväskylän kaupunki toteaa, että ohjeistuksen 15 prosentin muutuskynnys lisää sopimusten ja uusien laskelmien tekemisen tarvetta, kun vanhemmat haluavat selvittää omalta osaltaan, ylittyykö annettu kynnys. Ohjeistus ei kuitenkaan mahdollista nykyistä joustavampaa käytäntöä sopimusten muuttamiseksi, sillä jos toinen vanhemmista ei suostu sopimuksen muuttamiseen, ratkaisua haetaan tuomioistuimelta. Kaupungin mukaan lapsen 18 ikävuoteen saakka toimivat sopimukset

vähenisivät huomattavasti ja tämä puolestaan aiheuttaisi lisätyötä lastenvalvojille ja elatusturvaa hoitaville työntekijöille. Kaupunki huomauttaa lisäksi, ettei jatkuva elatusavun laskennallinen tarkastaminen tue sitä, että lapsen tilanne elatuksen osalta olisi vakaa.

Vantaan käräjäoikeuden näkemyksen mukaan nykyistä muutoskynnystä ei ole tarvetta muuttaa. Käräjäoikeus toteaa, että ohjeiden antaminen ei saa johtaa siihen, että tuomioistuimiin tulee runsaasti vanhojen elatusapujen muuttamista koskevia kanteita.

3.8 Muita huomioita

Useat lausunnonantajat pitävät erittäin tärkeänä, että ohjeistuksesta ja sen soveltamisesta järjestetään valtakunnallista koulutusta. (*Suomen Asianajajaliitto, Lapsiasiavaltuutettu, Yksin- ja yhteishuoltajienliitto ry, Tampereen kaupunki, Lastensuojelun Keskusliitto, Sodankylän ja Halikon kunnat, Suomen Uusperheellisten Liitto ry ja Hyvä erovanhemmuus ry*)

Eräät lausunnonantajat korostavat, että olisi erittäin tarpeellista harkita, miten ohjeissa olevat euromäärät tarkistetaan ja päivitetään vuosittain. Lisäksi muutamat lausunnonantajat pitävät välttämättömänä sitä, että ohjeen toimivuutta seurataan käytännössä ja mahdollisesti havaittavat epäkohdat korjataan. (*Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Sodankylä kunta, Tampereen kaupunki, Väestöliitto ry, Lastensuojelun Keskusliitto ja Vantaan käräjäoikeus*)

Joukko lausunnonantajia korostaa, että sopimusten käytännön valmistelua varten tarvittavat voimavarat on turvattava, jos ohjeistus toteutuu ehdotetussa laajuudessa. (*Jyväskylän ja Tampereen kaupungit, Halikon kunta, Turun käräjäoikeus ja Asianajotoimisto Anita Rinkineva*)

Useat lausunnonantajat pitävät tärkeänä, että työryhmän ehdotuksen mukaisesti laadittaisiin laskentaohjelma, joka suorittaisi elatusavun suuruuden laskemiseksi tarpeelliset laskutoimitukset. (*Lapsiasiavaltuutettu, Väestöliitto ry, Halikon ja Sodankylän kunnat, Stakes, Tampereen kaupunki, Käräjäoikeustuomarit ry, Suomen Lakimiesliitto ry, Yksin- ja yhteishuoltajien liitto ry ja Hyvä erovanhemmuus ry*)

Jyväskylän kaupungin mukaan ohjeistuksen soveltaminen vaatisi ehdottomasti tarkoitukseen suunnitellun tietokoneohjelman. Kaupunki pitää kuitenkin kaikkien saatavilla olevaa laskentaohjelmaa epärealistisenä. Kaupunki toteaa, että vain harvoin vanhemmilla on tarvittavia tietoja toistensa tuloista ja näin ollen tarkistuslaskelmien tekemisen paine ohjautuu sosiaalitoimeen ja tuomioistuimille.

Käräjäoikeustuomarit ry ja Suomen Lakimiesliitto ry toteavat, että tuomioistuimilla ei välttämättä ole halua tai mahdollisuutta tietokoneohjelman käyttämiseen. Yhdistykset esittävät, että elatusapuasioita käsitellessään tuomioistuimilla tulisi olla mahdollisuus pyytää sosiaaliviranomaiselta lausuntoa siitä, mikä olisi ohjeen mukaisesti laskettu elatusapu. Lisäksi nämä lausunnonantajat ja *Raaseporin käräjäoikeus* ehdottavat harkittavaksi järjestelmää, jossa elatusavun vahvistaisi ensivaiheessa aina sosiaaliviranomainen ja tähän ratkaisuun saisi hakea muutosta käräjäoikeudelta. Lausunnonantajien mukaan tämä mahdollistaisi tuomioistuinten resurs-

sien kohdentamisen erityisesti riitaisiin arviointiseikkoihin ja tuomioistuimille luontevimmin kuuluvaan viimekätiseen kohtuullisuusarviointiin.

LIITE

Lapsen elatusapujen ohjeistamistyöryhmän mietinnöstä pyydettiin lausuntoa seuraavilta viranomaisilta ja yhteisöiltä:¹

Imatran käräjäoikeus
 Kuopion käräjäoikeus
 Lapin käräjäoikeus
 Raaseporin käräjäoikeus
 Turun käräjäoikeus
 Vantaan käräjäoikeus
 Vaasan käräjäoikeus

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula
 Liikennevahinkolautakunta (*)
 Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES
 Tilastokeskus

Espoon kaupunki
 Halikon kunta
 Hämeenkyrön kunta
 Jyväskylän kaupunki
 Lappeenrannan kaupunki
 Sodankylän kunta
 Tampereen kaupunki
 Uusikaupunki (*)

Suomen Kuntaliitto

Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta (*)
 Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta
 Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta (*)

Elatusvelvollisten Liitto ry
 Lastensuojelun Keskusliitto
 Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
 Miessakit ry
 Pelastakaa Lapset ry
 Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry (*)
 Suomen Asianajajaliitto
 Suomen Uusperheellisten Liitto ry
 Väestöliitto
 Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitto ry

Asianajotoimisto Aasa-Law Oy (*)
 Asianajotoimisto Anita Rinkineva
 Asianajotoimisto Borenus & Kemppinen Oy (*)

¹ (*)-llä merkityiltä ei saatu lausuntoa.

Asianajotoimisto Kurki-Suonio Ky
Asianajotoimisto Castrén & Castrén Oy (*)
Asianajotoimisto Sandström & Koulu Oy

Oma-aloitteisesti lausunnon antaneet:

Suomen Lakimiesliitto ry
Käräjäoikeustuomarit ry
Asianajaja Kirsi Tarvainen/ Asianajotoimisto Asianaiset Ky
Hyvä Erovanhemmuus ry
Lakiasiaintoimisto Orasmus Ky